

ВИХОВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЛОГОПЕДИЧНИХ ВПРАВ

Кучмар Людмила Вікторівна,
здобувач
Максимова Олена Олександрівна,
к. п. н., доцент
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Україна

Вступ. Формування звукової культури мовлення у дітей середнього дошкільного віку є важливим завданням сучасної дошкільної освіти, оскільки цей період є сенситивним для розвитку фонематичного слуху, правильної вимови та мовленнєвої виразності. Недостатній рівень звукової культури мовлення може призвести до труднощів у комунікації, засвоєнні навчального матеріалу та подальшому розвитку мовленнєвої компетентності.

Використання логопедичних вправ у вихованні звукової культури мовлення дозволяє ефективно коригувати мовленнєві порушення, розвивати дикцію, артикуляцію, темп і ритм мовлення. Систематична робота над правильною вимовою звуків сприяє розвитку мовленнєвого апарату, удосконаленню фонематичного сприймання та збагаченню словникового запасу дітей.

З огляду на актуальні вимоги дошкільної освіти щодо мовленнєвого розвитку, дослідження методів і прийомів логопедичного впливу є необхідним для створення сприятливих умов для повноцінного розвитку мовлення дітей. Це підвищує їхню комунікативну компетентність, сприяє успішній соціалізації та підготовці до навчання у школі.

Українські вчені активно досліджують різні аспекти виховання звукової культури мовлення: від наукових пошуків у розрізі загальної лінгводидактики до конкретних методичних прийомів, вправ та ігор. Так, А. Богуш, Н. Маліновська займаються методикою розвитку мовлення та навчання рідної

мови дітей раннього і дошкільного віку, розробляють методичні підходи до виховання звукової культури мови дітей [3], Н. Луцан досліджує мовленнєво-ігрову діяльність дошкільників, зокрема мовленнєві ігри, ситуації та вправи, що сприяють формуванню звукової культури мовлення [2], М. Федорова працює у сфері дошкільної лінгводидактики, аналізує методи та засоби навчання дітей правильного мовлення [5], О. Трифонова, Ю. Барановська вивчають формування фонетичної компетенції у дітей середнього дошкільного віку через художньо-мовленнєву діяльність [4].

Метою нашої статті є висвітлення значення логопедичних вправ, їх видів для виховання звукової культури мовлення у дітей середнього дошкільного віку, напрямків роботи вихователів ЗДО і батьків в цьому аспекті.

Результати та обговорення. Базовий компонент дошкільної освіти визначає сформованість у дітей фонетичної компетенції як однієї з важливих складових мовленнєвого розвитку. Він передбачає, що дошкільник має оволодіти чіткою вимовою всіх звуків рідної мови відповідно до орфоепічних норм, розвиненим фонематичним слухом, що дозволяє диференціювати фонемі, а також навичками звукового аналізу слів [1].

Виховання звукової культури мовлення охоплює не лише правильну вимову, а й дикцію, темп мовлення, силу голосу та інтонаційну виразність. Логопедичні вправи відіграють важливу роль у досягненні цих цілей, сприяючи гармонійному розвитку звукової сторони мовлення дитини відповідно до державних освітніх стандартів.

У віці 3-5 років діти спочатку засвоюють свистячі звуки [с], [з], [ц], а згодом – шиплячі [ш], [ж], [ч], [щ]. Ці групи звуків є складнішими з точки зору артикуляції, оскільки їх правильна вимова потребує точних і диференційованих рухів мовного апарату, а також особливого положення губ. Саме тому багато дітей вперше стикаються з порушеннями звуковимови саме на цих звуках, хоча простіші звуки вони вимовляли без проблем [5].

Діти середнього дошкільного віку часто мають проблеми з правильною вимовою окремої фонемі, наприклад [р], [л], [ш], [ж], [ч], [ц]. Тому

логопедичні вправи спрямовані на постановку правильного звучання проблемних звуків та їх автоматизацію в мовленні. Важливим аспектом є розвиток фонематичного слуху – здатності розрізняти близькі за звучанням звуків, наприклад [с] та [ш], [т] та [д]. Вправи на розпізнавання звуків у словах допомагають дітям розвинути навички звукового аналізу та синтезу, що є основою для подальшого навчання читання та письма.

Збагачення словникового запасу та формування граматичної правильності мовлення також є складовими звукової культури. У цьому віці діти активно вчаться правильно будувати речення, узгоджувати слова за родом, числом та відмінком. Логопедичні вправи допомагають удосконалити не лише вимову окремих звуків, а й цілих слів та речень, що сприяє більш чіткому і зрозумілому мовленню.

Розвиток темпу, ритму та інтонації мовлення має значний вплив на звукову культуру. Діти середнього дошкільного віку ще не завжди контролюють темп мовлення, вони можуть говорити дуже швидко або, навпаки, повільно. Вправи на темпоритмічну організацію мовлення, такі як читання віршів, скоромовок та римівок, сприяють розвитку виразності мовлення, навчають дітей правильно інтонувати речення та виділяти ключові слова. Особливу увагу слід приділяти формуванню мовленнєвого дихання, діти цього віку ще недостатньо володіють навичками правильного дихання під час мовлення. Дихальні вправи, наприклад «надування кульки», допомагають розвинути діафрагмальне дихання та тривалість мовлення, що позитивно впливає на звучання голосу та чіткість вимови.

Виховання звукової культури мовлення у дітей середнього дошкільного віку з використанням логопедичних вправ є початковим етапом у їхньому мовленнєвому розвитку. Логопедичні вправи не лише допомагають коригувати вимову, але й розвивають фонематичний слух, збагачують словниковий запас, формують навички правильного дихання та покращують інтонаційну виразність мовлення. Це комплексний підхід, який сприяє гармонійному розвитку мовлення і закладає основу для подальшого успішного навчання та

спілкування дитини.

Логопедичні вправи сприяють формуванню чіткої вимови звуків, розвитку мовленнєвого апарату та покращенню фонематичного слуху.

Розглянемо види таких вправ:

1. Артикуляційні вправи – зміцнюють м'язи мовленнєвого апарату та допомагають виробити правильну вимову звуків, наприклад:

- «посмішка» – широко усміхнутися, не показуючи зуби;
- «годинник» – рухати язиком від одного куточка рота до іншого;
- «грибок» – присмоктати язик до піднебіння.

2. Дихальні вправи – розвивають силу і тривалість видиху, що необхідно для чіткої вимови, наприклад:

- «дмухаємо на кульбабу» – імітація дмухання на уявну кульбабу;
- «літачок» – дмухання на паперовий літачок;
- «свічка» – імітація задування свічки.

3. Фонематичні вправи – сприяють розвитку слухового сприймання та розрізнення звуків, наприклад:

- «згадай звук» – визначення першого або останнього звука у слові;
- «ланцюжок слів» – добір слів, що починаються з певного звуку;
- «впізнай слово» – вимова слова з навмисним спотворенням звуку,

дитина повинна виправити помилку.

4. Ігри для розвитку звукової культури мовлення. Граючись, діти краще засвоюють матеріал і легше виправляють мовленнєві недоліки, наприклад:

- «хто як говорить?» – наслідування звуків тварин, транспорту, природи;
- «звуковий театр» – розігрування казок із правильним інтонуванням;
- «склади слово» – складання слів із розрізнених складів.

Формування правильної звукової культури мовлення у дітей середнього дошкільного віку є спільним завданням вихователів, логопедів та батьків. Вихователь у закладі дошкільної освіти відіграє ключову роль у створенні мовленнєвого середовища, сприятливого для розвитку звукової культури. Батьки ж повинні підтримувати та закріплювати ці навички в домашніх умовах.

Вихователь забезпечує мовленнєвий розвиток дітей через систематичне використання логопедичних вправ – артикуляційні та дихальні вправи, ігри на фонематичний слух, вправи на розвиток дикції та інтонації; чітку і правильну мову – педагог є взірцем для наслідування, тому його мовлення має бути виразним, мелодійним і правильно структурованим; організацію мовленнєвих ігор – скоромовки, чистомовки, театралізовані ігри, в яких діти практикують правильну вимову звуків; індивідуальний підхід до дітей – допомога у виправленні мовленнєвих недоліків, робота з дітьми, які мають порушення вимови.

Батьки продовжують роботу вихователя вдома та сприяють мовленнєвому розвитку через спілкування з дитиною – важливо говорити правильно, не вживати спотворених слів і заохочувати дитину до діалогу; читання книг та обговорення прочитанного, що сприяє розширенню словникового запасу та правильному мовленню; мовленнєві ігри – римування, загадки, складання історій за картинками, які розвивають фонематичний слух; виконання логопедичних вправ – артикуляційні вправи, дихальні ігри, вправи на зміцнення мовленнєвого апарату.

Спільна робота вихователів і батьків у розвитку звукової культури мовлення забезпечує гармонійний мовленнєвий розвиток дитини, її комунікативні навички та успішну соціалізацію.

Висновки. Отже, виховання звукової культури мовлення у дітей дошкільного віку є необхідним етапом їхнього мовленнєвого розвитку. Використання логопедичних вправ допомагає сформувати чітку вимову, розвинути фонематичний слух та вдосконалити мовлення загалом. Систематична робота вихователів, логопедів та батьків забезпечить дитині правильне мовлення та сприятиме її успішній комунікації в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Затверджено наказом МОН України від 12.01.2021 № 33. Електронний

ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (Дата звернення 03.02.2025).

2. Богущ А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навчальний посібник. К.: Видавничий Дім "Слово", 2012. 304 с.

3. Богущ А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку: підручник для студентів педагогічних коледжів (спеціальності 012 Дошкільна освіта). Київ: Видавничий Дім «Слово», 2021, 336 с.

4. Трифонова О. С., Барановська Ю. В. Формування фонетичної компетенції в дітей середнього дошкільного віку в художньо-мовленнєвій діяльності. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* № 2 (61), 2018. С. 276-28.

5. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навч. посіб. Житомир : Вид-во ФОП Левковець, 2022. 313 с.